

zmianach chorobowych stwierdzanych w sanitarno-weterynaryjnym badaniu świń. W przypadku zmian o charakterze nowotworowym wszystkie tusze zostały ocenione jako niezdatne do spożycia przez ludzi, zgodnie z unijnymi wymaganiami dotyczącymi poubojowej oceny mięsa (16).

Podsumowując, należy stwierdzić, że procentowy udział tusz, w których stwierdzono zmiany poubojowe utrzymywał się na podobnym poziomie. W omawianym okresie nie wykazano także zależności pomiędzy liczbą tusz, które zostały uznane za niezdatne do spożycia, a ich procentowym udziale w ogólnej liczbie zbadanych zwierząt i liczbie tusz, w których stwierdzono zmiany chorobowe. Jedynie 2008 r. zaznaczył się znacznym wzrostem liczby tusz, o negatywnie klasyfikacji sanitarnej. Należy podkreślić, że w latach 2010 i 2011 zmniejszyła się zarówno liczba tusz, w których stwierdzono zmiany, jak i liczba tusz uznanych jako niezdatne

do spożycia. Świadczyć to może o polepszającym się statusie zdrowotnym pogłowa świń, co ściśle wiąże się z prawidłowym nadzorem sanitarno-weterynaryjnym nad produkcją i obrotem trzodą chlewną.

Piśmiennictwo

1. Blicharski T., Hammermeister A.: Problemy współczesnej hodowli i produkcji świń. <http://www.ipmt.waw.pl/content/File/Blicharski.pdf>
2. Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2011. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
3. Ziętara W.: Stan i tendencje w chowie trzody chlewnej w Polsce. *Przegl. Hod.* 2012, **80**, (2) 14-18.
4. Judzińska A.: Produkcja mięsa w Unii Europejskiej w 2010 roku. *Gospodarka Mięsna* 2011, **63**, (7), 32-34.
5. Antosik K., Koćwin – Podsiadła M.: Jakość uwarunkowana – cz. II. *Magazyn Przemysłu Mięsnego* 2009, **10**, 20-21.
6. Palka R., Sztajn J.: Jakość mikrobiologiczna tusz wieprzowych jako wskaźnik higieny uboju. *Przem. Spoż.* 2006, **60** (3), 35-37.
7. Jay J. M.: Do background microorganisms play a role in the safety of fresh foods? *Trends Food Sci. Technol.* 1997, **8**, 421-424.
8. Pyz-Lukasik R., Paszkiewicz W.: Zanieczyszczenie bakteryjne powierzchni tusz w zależności od kolejności ubijanych świń. *Med. Weter.* 2007, **63**, 1611-1612.

9. Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2073/2005 z dnia 15 listopada 2005 r. – w sprawie kryteriów mikrobiologicznych dotyczących środków spożywczych.
10. Gill C. O., Bryant J.: The contamination of pork with spoilage bacteria during commercial dressing, chilling and cutting of pig carcasses. *Int. J. Food Microbiol.* 1992, **16**, 51-62.
11. Szkucik K., Strawa K.: Zmienność zanieczyszczenia bakteryjnego tusz świń w zależności od kategorii zakładów. *XIII Kongres PTNW*, Olsztyn 18-20.09.2008, 350.
12. RRW-6. Sprawozdania z wyników urzędowego badania zwierząt rzeźnych mięsa, drobiu, dziczyzny, królików i zwierząt akwakultury za lata 2001-2011.
13. Flis M.: Sytuacja epizootyczna i epidemiologiczna włośnicy w Polsce w 2010 r. *Życie Wet.* 2011, **86**, 986-988.
14. Gołąb E., Sadkowska – Todys M.: Współczesne problemy epidemiologii i diagnostyki włośnicy w krajach Unii Europejskiej i w Polsce. *Przegl. Epidemiol.* 2003, **57**, 561-570.
15. Prost E.: *Zwierzęta rzeźne i mięso – ocena i higiena*. Wyd. LTN, Lublin, 2006
16. Rozporządzenie (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi.

Dr hab. Krzysztof Szkucik, prof. nadzw., e-mail: krzysztof.szkucik@up.lublin.pl

Wyniki badania sanitarno-weterynaryjnego zwierząt łownych w Polsce w latach 2010 i 1998

Henryk Lis, Maria Iwanina

z Katedry Rozrodu i Higieny Zwierząt, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

Zwierzęta wolno żyjące, w tym zwierzęta łowne, pozostają przedmiotem zainteresowania jako integralny składnik środowiska przyrodniczego, a także jako przedmiot eksploatacji prowadzonej przez człowieka. Mają ponadto znaczenie gospodarcze, wzbogacając rynek żywności, są przedmiotem handlu i przetwórstwa (1).

Sytuacja epizootyczna wśród tych zwierząt jest przedmiotem zainteresowania podczas dorocznych sesji Światowej Organizacji Zdrowia Zwierząt (OIE), jakie odbywają się w Paryżu. Organizacja ta od 1994 r. dysponuje siecią informacyjną wspieraną przez międzynarodową grupę roboczą, składającą się z ekspertów zajmujących się problematyką zwierząt wolno żyjących, w tym łownych (2). Członkowie grupy roboczej oceniają i analizują informacje odnoszące się do występowania określonych chorób, ich nasilenia i przebiegu. Przemieszczanie się zwierząt wolno żyjących na inne, często odległe terytoryjnie wymaga kontroli zachowań i oceny ich zdrowia. Priorytetowym działaniem objęte powinny być obszary, na których zachodzi

kontakt zwierząt domowych i wolno żyjących, który jest nie tylko możliwy, ale wręcz nieunikniony (2).

Badanie dziczyzny często skutecznie przerywa łańcuch epizootyczny bądź epidemiologiczny, eliminując skutecznie zagrożenie dla zdrowia ludzi lub zwierząt.

Celem pracy było określenie rodzaju i zakresu występowania niektórych chorób w postaci objawów bądź zmian chorobowych u zwierząt łownych badanych w 2010 r. oraz porównanie tych badań z wynikami zebranymi i opublikowanymi na ten sam temat w 2000 r., odnoszącymi się do 1998 r.

Materiał i metody

Analizowano informacje zebrane w poszczególnych inspektoratach wojewódzkich z 2010 r. oraz ich zestawienie w Głównym Inspektoracie Weterynarii, pochodzące z miejsc gromadzenia i przechowywania tusz zwierząt łownych. Dokonano także ich porównania z wynikami z roku 1998.

Wyniki i omówienie

W 2010 r. na terenie Polski poddano badaniom sanitarno-weterynaryjnym 148 870 saren, 5859 danieli, 54 703 jelenie, 62 łosie i 87 614 dzików. Łącznie prawie 300 tys. zwierząt łownych (3). Podczas badania poubojowego stwierdzono objawy bądź zmiany chorobowe u 670 badanych zwierząt (poza dzikami), co stanowiło 0,31%, a za niezdatne do spożycia uznano 568 zwierząt (0,27%; **tab. 1**). Objawy bądź zmiany chorobowe stwierdzono u 1734 dzików (1,97%), a za niezdatne do spożycia uznano 1713 (1,95%) badanych. W porównaniu z wynikami badań uzyskanych dwanaście lat wcześniej stwierdzono znaczną poprawę stanu zdrowia zwierząt łownych, gdyż wówczas objawy bądź zmiany chorobowe zaobserwowano u prawie 3% badanych sarn i 2,86% badanych jeleni i łosie. Nieco inne parametry uzyskano podczas oceny dzików.

Częstotliwość występowania przyczyn dyskwalifikacji tusz bądź ich części lub określonych narządów była różna u poszczególnych gatunków. Ważnym spostrzeżeniem jest fakt niestwierdzania zmian gruźliczych bądź gruźliczopodobnych. Wągrzycę rozpoznano u jednego jelenia, chorobę motyliczą u 51 saren i jeleni. Rozkład gnilny stwierdzono u 468 saren, jeleni i danieli (0,22% badanych), a wychudzenie bądź wodnicę u 121 badanych (**tab. 2**).

Analizując liczebność badanych zwierząt łownych w poszczególnych województwach, stwierdzono, że niemal 1/3 z ponad 205 tys. saren, danieli, jeleni i łosie

Tabela 1. Wyniki badania sanitarno-weterynaryjnego zwierząt łownych w latach 2010 i 1998

Gatunek zwierząt	Rok 2010 – liczba (procent) badanych zwierząt			Rok 1998 – liczba (procent) badanych zwierząt		
	liczba badanych zwierząt	ze zmianami bądź objawami chorobowymi	liczba (procent) uznanych za niezdadne do spożycia	liczba badanych zwierząt	ze zmianami bądź objawami chorobowymi	uznanych za niezdadne do spożycia
Sarny	148 870			13 954	3739 (2,77)	453 (0,33)
Daniele	5859	670 (0,31)	568 (0,27)	0		
Jelenie	54 703					
Łosie	62			42 657	1221 (2,86)	131 (0,30)
Dziki	87 614	1734 (1,97)	1713 (1,95)	30 929	1760 (5,69)	419 (1,35)
Razem	297 108	2404 (0,80)	2281 (0,76)	208 540	6720 (3,22)	1003 (0,48)

Tabela 2. Rodzaje zmian stwierdzanych badaniem sanitarno-weterynaryjnym zwierząt łownych w latach 2010 i 1998

Rodzaj zmian	Rok 2010 – liczba (procent) badanych zwierząt		Rok 1998 – liczba (procent) badanych zwierząt	
	sarny, daniele, jelenie i łosie	dziki	sarny, jelenie, łosie	dziki
Wychudzenie i wodnica	121 (0,05)	457 (0,52)	50 (0,028)	60 (0,19)
Niedostateczne wykrwawienie	11 (0,005)	10 (0,011)	54 (0,03)	10 (0,03)
Rozkład gnilny	468 (0,22)	613 (0,69)	1808 (1,01)	892 (2,88)
Posocznica bądź ropnica	7 (0,003)	48 (0,05)	46 (0,025)	55 (0,17)
Wągrzyca	1 (0,000)	-	426 (2,39)	-
Włośnica	-	557 (0,63)	-	69 (0,22)
Choroba motylicza	51 (0,024)	-	1100 (0,61)	-
Inne pasożyty	11 (0,005)	45 (0,05)	1448 (0,81)	639 (2,06)
Razem	670 (0,31)	1734 (1,97)	4932 (2,72)	1760 (5,69)

Tabela 3. Liczba zwierząt odstrzelonych i badanych oraz liczba/procent zwierząt, u których stwierdzono objawy bądź zmiany chorobowe

Województwo	Gatunek zwierząt				Liczba odstrzelonych zwierząt (szt.)	Objawy lub zmiany chorobowe		Dziki				
	sarny	daniele	jelenie	łosie		liczba odstrzelonych (szt.)	procent	objawy lub zmiany chorobowe		z włośnicą		
								liczba odstrzelonych (szt.)	liczba	procent	liczba	procent
Dolnośląskie	18 114	569	5111	1	23 795	182	0,76	12 696	287	2,26	3	0,18
Kujawsko-pomorskie	51 300	2296	16 090	0	69 868	278	0,39	23 030	372	1,65	105	0,45
Lubelskie	12 817	113	3168	4	16 102	51	0,31	5848	68	1,16	18	0,30
Lubuskie	12 802	527	6053	1	19 383	51	0,26	9450	29	0,30	22	0,23
Łódzkie	328	0	119	0	447	0	0	23	15	65,21	15	65,21
Małopolskie	?	?	?	?	?	-	-	?	9	-	9	?
Mazowieckie	20	0	48	0	68	4	5,88	152	13	8,55	102	6,57
Opolskie	4550	354	148	1	5053	1	0,00	2542	20	0,78	7	0,27
Podkarpackie	14 767	0	5191	0	20 058	6	0,02	6836	42	0,61	27	0,39
Podlaskie	783	0	310	3	1096	2	0,18	1045	15	1,43	8	0,76
Pomorskie	0	1	0	0	1	0	0	?	88	?	82	?
Śląskie	212	25	69	0	306	0	0	686	8	1,16	5	0,72
Świętokrzyskie	1	0	0	0	1	0	0	341	9	2,63	9	2,63
Warmińsko-mazurskie	8581	818	4794	25	14 218	52	0,36	7132	270	3,78	50	0,70
Wielkopolskie	6911	397	2404	0	9712	17	0,17	4728	74	1,56	55	1,16
Zachodniopomorskie	17 684	759	6972	18	25433	26	0,10	13 105	415	3,16	112	0,85
Razem	148 870	5859	50 577	53	205359	670	0,32	87 614	1734	1,97	557	0,63

pochodziła z województwa kujawsko-pomorskiego (prawie 70 tys.), a prawie połowa z województw: zachodniopomorskiego (ponad 25 tys.), dolnośląskiego (prawie

24 tys.), podkarpackiego (ponad 20 tys.), lubuskiego (prawie 20 tys.) i lubelskiego (niemal 16 tys.; **tab. 3**). Nie prowadzono badań w województwach: małopolskim,

pomorskim i świętokrzyskim, niewiele w województwie mazowieckim, śląskim i łódzkim. Podobnie, znaczne różnice w poszczególnych województwach odnosiły się

do liczby badanych dzików. Najwięcej zbada-
no ich w województwach kujawsko-pomorskim (ponad 23 tys.), zachodniopomorskim (ponad 13 tys.), dolnośląskim (ponad 12 tys.), warmińsko-mazurskim (ponad 7 tys.), podkarpackim (prawie 7 tys.), lubelskim (prawie 6 tys.) i wielkopolskim (prawie 5 tys.). Nie zgłaszano do badania (brak danych) w województwie małopolskim i pomorskim oraz pojedyncze sztuki w województwie łódzkim.

W porównaniu z okresem sprzed 12 lat stwierdzono znaczny wzrost liczby przypadków włośnicy u dzików, którą stwierdzono na terenie całego kraju, jednak najczęściej przypadków włośnicy rozpoznano w województwach zachodniopomorskim

(112 przyp.), kujawsko-pomorskim (105 przyp.), pomorskim (82 przyp.), gdzie nie podano ile dzików zgłoszono do badania, wielkopolskim (55 przyp.), warmińsko-mazurskim (50 przyp.), ponad 20 przypadków zachorowań stwierdzono w województwach podkarpackim, dolnośląskim i lubuskim. Łącznie na terenie kraju stwierdzono 557 przypadków włośnicy u dzików (0,63% badanych), co musi budzić niepokój, gdyż w 1998 r. rozpoznano tylko 69 przypadków tej choroby.

Problem włośnicy u dzików wymaga większego zainteresowania zarówno ze strony weterynarii, jak i ze strony myśliwych i wszystkich, którzy interesują się ochroną środowiska przyrodniczego.

Zagrożenie zdrowia ludzi czyni go jeszcze bardziej aktualnym.

Piśmiennictwo

1. Lis H.: Wyniki sanitarno-weterynaryjnego badania zwierząt łownych w Polsce w latach 1998-1988. *Życie Wet.* 2000, 75, 203-205.
2. Lis H.: O większe zainteresowanie chorobami zwierząt wolno żyjących. *Życie Wet.* 2009, 84, 756-757.
3. RRW-6. Sprawozdania z wyników urzędowego badania zwierząt rzeźnych i mięsa, drobiu i dziczyzny za rok 2010. Główny Inspektorat Weterynarii – Warszawa 2011.

Prof. zw. dr hab. Henryk Lis, ul. Międzynarodowa 32 m. 21, 03-922 Warszawa

Weterynaria w guberni łomżyńskiej

Jerzy Jastrzębski

z Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży

Reforma administracyjna przeprowadzona zgodnie z ustawą cara Aleksandra II z 19 grudnia 1866 r. zwiększyła liczbę guberni w Królestwie Polskim. Z guberni augustowskiej wydzielono gubernię łomżyńską, a pozostała część przemianowana na gubernię suwalską. Utworzona gubernia łomżyńska obejmowała początkowo osiem powiatów: kolneński, łomżyński, makowski, mazowiecki, ostrołęcki, ostrowski, szczuczynski oraz pułtuski. Za najbardziej historycznie uzasadniony należy uznać kształt terytorialny guberni łomżyńskiej w latach 1894–1912, gdy w jej obrębie znajdowały się ziemie mazowieckie: łomżyńska, nurska, różańska, wiska oraz zachodnie obszary Podlasia zasiedlone przez Mazurów.

W latach 1869–1870 przeprowadzona została w całym Królestwie Polskim reforma miast. W jej wyniku 338 miast (z 452 istniejących) utraciło prawa miejskie i zostały przemianowane na osady. W guberni łomżyńskiej prawa miejskie zachowały: Kolno, Łomża, Maków, Ostrołęka, Ostrów, Szczuczyn i Tykocin, w powiecie mazowieckim władze powiatowe umiejscowiono w osadzie Mazowieck.

Gubernator i wicegubernator rządili gubernią za pośrednictwem urzędów gubernialnych. Urzędy składały się z kancelarii (wydziału ogólnego) z sekretarzem gubernialnym i wydziałów: administracyjnego, wojskowo-policyjnego, skarbowego, dóbr rządowych, prawnego, lekarskiego i ubezpieczeniowego. Z czasem

dostosowywano je do tworzonej administracji specjalnej. Dodano wydział budownictwa, wyodrębniono zaś wydziały weterynaryjne, a po wprowadzeniu izb skarbowych zniesiono wydziały skarbowe i dóbr rządowych. Na czele wydziału weterynarii stał weterynarz gubernialny, któremu pod względem fachowym podlegali weterynarze okręgowi. W większych powiatach na stałe, a w mniejszych w miarę potrzeb tworzone stanowiska nadetatowych lekarzy weterynarii, których zakres działania na określonym terenie powiatu był taki sam, jak weterynarza okręgowego. Obejmował on przede wszystkim walkę z chorobami zakaźnymi zwierząt oraz wszelkie czynności należące do zakresu państwowej służby weterynaryjnej, w tym nadzór nad obrotem zwierzętami i surowcami zwierzęcymi.

Przy niektórych stacjach kolejowych i punktach granicznych, w miejscach przywozu lub wywozu zwierząt i surowców zwierzęcych byli przewidziani tzw. traktowi i kwarantannowi lekarze weterynarii. Poza państwową służbą weterynaryjną w zaborze rosyjskim w większych miastach znajdował się w rzeźniach publicznych personel weterynaryjny utrzymywany z budżetów miejskich. W mniejszych miastach nadzór nad ubojem w rzeźniach wykonywali okręgowi i nadetatowi lekarze weterynarii opłacani z budżetów miejskich. W 1902 r. stanowisko lekarza gubernialnego zmieniono na gubernialnego inspektora weterynaryjnego, stanowisko weterynarza

okręgowego zmieniono na powiatowego lekarza weterynarii, lekarzy traktowych zmieniono na lekarzy punktowych, a stanowisko kwarantannowego lekarza weterynarii zostało zlikwidowane. Dodatkowo powiatowym lekarzom weterynarii przydzielono do pomocy felczerów weterynaryjnych. Na terenach Królestwa Polskiego formalnie do 1902 r. obowiązywały Ustawa Policji Weterynaryjnej z 1844 r. i Postanowienia Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z 1860 r. o środkach ochraniających od wniesienia zarazy księgosuszu. W 1902 r. ze względu na umowy handlowe z Niemcami dla Królestwa Polskiego została wydana nowa ustawa o środkach weterynaryjno-policyjnych, mająca na celu zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych wśród zwierząt domowych. W 1905 r. wszystkie przepisy o środkach weterynaryjno-policyjnych, mających na celu zapobieganie i uśmierzenie chorób zakaźnych i stadnych wśród zwierząt domowych, zostały skodyfikowane w ustawie lekarskiej i zamieszczone w XIII tomie Zbioru Praw. Na terenie Królestwa Polskiego weszły one w życie w 1908 r. wraz z aktem wykonawczym wydanym stosownie do tych przepisów.

„Pamiętna książka łomżyńskiej gubernii” na 1883 r. podaje, że weterynarzem gubernialnym był Alfons Budziński, a w powiatach pracowali: w powiecie mazowieckim weterynarz Marcin Jarmoc, w powiecie ostrołęckim weterynarz okręgowy Antoni Wyszynski, w powiecie pułtuskim weterynarz Filip Pokrzywicki, a w powiecie szczuczynskim weterynarz okręgowy Aleksander Bereza.

„Obzor łomżyńskiej gubernii” z tego roku podaje, że w pięciu miejscowościach powiatu pułtuskiego występował księgosusz (pomór bydła); dzięki odpowiedniej profilaktyce sanitarnej choroba nie